

Durmuş Hocaoğlu

“Tanrısız Modernite”den “Yeni Modernite”ye

Yeniçağ, “Analiz”, 16 Mayıs 2008, Cuma., s.06
“Analiz” Sıra No: 656; 2008-047; Mayıs-07

YENİÇAĞ

Evet: Hakikat hâlde mutlak mânâda din olgusu ortadan kalkmıyor; sâdece, adına din densin ya da denmesin, din olmadığını ve hattâ din karşıtı olduğunu iddia eden birşey dahi olsa, kendisini mutlaklaştırdığında dinleşiyor, din yerine ikame oluyor; bu, gayri kabili içtinab bir netîce; Bergson’un dediği gibi, “*Geçmişte olduğu gibi, bugün de ilimsiz, sanatsız, felsefesiz cemiyet vardır, fakat dinsiz bir cemiyet, asla...*”^[1] İmdi, vâkıa din olmayan birşey din yerine ikame oluyor; ama yine de O’nun yerini tutamıyor tabiatıyla. Modernite de öyle: Modernite bizzat, mutlak mânâda dinsizlik olmasa da dini yok farzederek, dine ihtiyaç hissettirmeyen bir dünya inşâna yönelmiş ve bu da O’nun tıkanmasına yolaçmış ve böylelikle, insanlığa çok şeyler de kazandıran modernite, artık kaybettirdikleriyle daha fazla gündem işgal eder olmaya başlamıştır. Kaybettirdikleri daha fazla; çünkü, merkeze, bağımsızlık ve hürriyeti aşırı derecede abartılmış insanı yerleştirmekle, bağımsızlık ve hürriyetin mutlaklaştırılması durumunda, “*Bağımsızlık, kendini mutlak kabul ederse, tersine dönüşür*”^[2] diyen Jaspers’i haklı çıkarmış, kendisini, kendisini aşan hiçbir şeye karşı hesap vermekle mükellef addetmeyen ve dolayısıyla da kendi-kendisini ilâhlaştıran bir insan(lık) tipi yaratmak sûretiyle, insan-üstü sorumluluk hissini kaybeden insanlığın, çöküşe kadar giden bir kriz sürecini tetiklemesine yol açmış bulunmaktadır.

✱

Bu krizin birçok semptomundan birisi de, tanrısızlaşan insanın ekonomik verimliliği problemi. Niall Ferguson, bu hususa temas eden, daha dindar olan Amerika ile Avrupa’yı kıyasladığı bir yazısında^[3], Amerikalı işçilerin Avrupalılara nisbetle ortalama yüzde yirmiiki daha verimli olduğunu belirttikten sonra, “*.../Bunlar hesaba katıldığında, Amerikan ekonomisinin son 20 yılda Avrupalı rakiplerinin önüne fırlamasının nedeni de anlaşılır. Mesele verimlilik falan değil. Basitçe, Amerikalılar daha fazla çalışıyor. Avrupalılar uzun tatiller yapıyor, erken emekli oluyor ve daha da fazla sayıda Avrupalı ya işsiz ya da grevde. Bu keskin farklılığı neyle açıklamalı? İşte bu noktada Weber’in tezi karşımıza çıkıyor: Avrupa’da en az çalışılan ülkeler, nüfusunun büyük çoğunluğu Protestan olan ülkeler. Büyük oranda Katolik Fransızlar ve İtalyanlar, Amerikalılardan yılda yüzde 15 ile 20 oranında daha az çalışırken, çoğunluğu Protestan olan Almanlar ve Hollandalılar, yanı sıra tümüyle Protestan olan Norveçlilerde bu fark yüzde 25 ile 30 arasında.*” diyerek sözü Max Weber’in meşhur tezine getirmektedir: Amerika, Avrupa’yı, daha dindar bir toplum olduğu için ekonomik olarak geride bırakmıştır.

**

Tanrı ile bağı koparılmasının neticesinde, herşeyin merkezine kendisini koyan ve yalnız kendisine karşı sorumlu olan modern insanlığın krizi yayılma alâmetleri gösteriyor: Köle saydığı tabiata saygı göstermiyor, eşyaya zulmediyor ve bu da geri teperek bir çevre felâketi getiriyor; işte, yaşanmazlaşmaya başlayan dünya!

Ancak, kendisini herşeyin merkezine koyan aynı modern insanın zulmü bu kadarla da kalmamış, doğrudan doğruya kendisine de uzanmaya başlamıştır artık. Zîra, bir yandan insan genleriyle oynanıyor ki bu, gelecekte – meselâ kolonlama gibi metodlarla - insan (*antropos*) değil, ancak insan benzeri, veya “insanımsı”ı (*antropoid*) bir canlı türünün ve kezâ, insanların birçok uzvunun sentetik olarak îml edilmesi ile de insan-makine karışımı bir başka türün, bir başka ‘insanımsı’nın ortaya çıkması demektir.

**

Hâsılı kelâm; büyük bir kriz patlamasının eşiğinde duran insanlığın, bütün imkânlarını tüketmiş olan cârî modernite yerine, kendisinin varlık âlemindeki yerini iyice kavrayarak Tanrı’ya dönmesi ve din-merkezli bir yeni modernite inşâ etmesi bir zarûret olmaktadır; aksi hâlde, dünyanın bir “din-sonrası” döneme girmesi, insanlığın, kendi eliyle kendi sonunu getirmesi demek olacaktır.

[1] Bergson., *Ahlâk İle Dinin İki Kaynağı (Les Deux Sources de la Morale et de la Religion)*., Çeviren: Mehmet Karasan., Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 2. Baskı., İstanbul, 1986., s.137

[2] Karl Jaspers., *Felsefeye Giriş.*, Türkçesi: Mehmet Akalın., Dergâh Yayınları., İkinci Baskı., İstanbul., Şubat 1981., s.118

[3] Niall Ferguson., “ABD Eski Kıtayı Nasıl Geçti?”, *The New York Times.*, 10.06.2003., Türkçe Çeviri: Radikal, 14.06.2003

